

Веклич В.А.

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад

«Європейський університет»

м. Київ, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-475-0-6>

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ ВІЙНИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Війна в Україні, демографічний спад, старіння населення країни, низький рівень життя, зменшення чисельності економічно активного населення, погіршення якості робочої сили (зокрема через зниження показників здоров'я населення) та інші чинники диктують необхідність інтеграції інвалідів у сферу трудової діяльності. Кожен громадянин – це важливий ресурс для майбутнього України. Необхідно забезпечити якісну реабілітацію, можливості для перенавчання й отримання нових навичок, а також створити систему підтримки, яка дозволить працевлаштуватися, інтегруватися в суспільство та бути корисним державі.

У національній доповіді «Про становище осіб з інвалідністю в Україні» зазначено, що інвалід – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1].

Сьогодні, інваліди війни виявилися відрізними від ринку праці та робочих місць, які могли б їм забезпечити гідне існування. Інваліди потребують створення умов для підвищення їхньої конкурентоспроможності, реалізації права на освіту, полегшення умов праці відповідно до індивідуальних програм реабілітації.

Участь людей з обмеженими можливостями в трудовій діяльності має важливе значення і з соціально-етичного погляду, оскільки неприйняття інвалідів призводить до подальшої сегрегації цієї категорії населення, створення різних бар'єрів між цією групою населення і здоровими працездатними людьми. Працевлаштування інвалідів складний процес, оскільки залучення до суспільно корисної праці

передбачає врахування стану їхнього здоров'я, навичок, потреб, можливостей і особистих схильностей. Крім того, становище інваліда на ринку праці ускладнюють психологічні бар'єри, що існують як у суспільстві загалом (більшість громадян намагається не помічати інвалідів), так і серед самих інвалідів.

До найактуальніших проблем у сфері працевлаштування інвалідів, на думку автора, належать: слабка пристосованість будівель, споруд і транспорту для роботи і пересування маломобільних громадян; скасування державним законодавством податкових пільг для підприємств, де для них мають бути створено спеціальні умови роботи, і застосовано механізм квотування робочих місць.

Якщо говорити про пільги, які існують для осіб з інвалідністю, то можна відмітити суперечності деяких норм, які регулюють їх надання. Наприклад, статтею 51 Кодексу законів про працю України передбачено, що окремі категорії працівників мають право на скорочений робочий час без зменшення заробітної плати. Водночас не зазначено, що скорочення робочого часу має застосовуватись щодо осіб з інвалідністю, а також не визначена конкретна тривалість скороченого робочого часу [2].

Відповідно до статті 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», роботодавці, у яких працює від 8 осіб і більше, зобов'язані забезпечити створення робочих місць для осіб з інвалідністю. Квота становить 4% від середньооблікової чисельності штатних працівників, а для підприємств з меншою чисельністю працівників – одне робоче місце [3].

Але, експерте опитування Центру Разумкова, проведене восени 2023 р. показало, що 55% роботодавців не готові створювати особливі умови для людей з інвалідністю. Найбільшою перешкодою при працевлаштуванні ветеранів називають відсутність у чинному законодавстві України реальних стимулів для роботодавця щодо працевлаштування осіб з інвалідністю (46,5%) та небажання працедавців брати ветеранів на роботу (внаслідок існуючих пільг для ветеранів у сфері зайнятості) (41%) [4].

Негативне ставлення роботодавців до механізму квотування робочих місць для осіб з інвалідністю зумовлена низкою причин:

– система квотування не враховує специфіку та можливості окремих підприємств. Наприклад, вона ігнорує той факт, що не всі робочі місця придатні для працевлаштування осіб з інвалідністю. У деяких галузях умови праці взагалі можуть бути неприйнятними, зокрема через особливі фізичні навантаження, високу мобільність чи небезпеку. У таких

випадках роботодавці змушені сплачувати штрафи або приховувати інформацію про середньооблікову чисельність працівників і розмір середньорічної зарплати;

- роботодавцям складно знайти працівників з інвалідністю, які відповідають необхідним кваліфікаційним вимогам для виконання роботи в межах квоти;

- роботодавці побоюються, що обмежені фізичні можливості працівників з інвалідністю можуть призвести до зниження продуктивності праці, що негативно вплине на ефективність підприємства;

- працевлаштування осіб з інвалідністю вимагає додаткових фінансових витрат на облаштування відповідних робочих місць.

За таких умов роботодавці шукають способи уникнути виконання зобов'язань за механізмом працевлаштування осіб з інвалідністю. Зокрема, деякі підприємства не реєструються у Фонді соціального захисту, інші уникають сплати штрафних санкцій. Крім того, поширеною є практика формального працевлаштування осіб з інвалідністю, коли їхня зайнятість оформлюється лише на папері, без фактичного виконання роботи та виплати заробітної плати.

У системі квотування робочих місць для осіб з інвалідністю проявляється прагнення держави перекласти на плечі підприємців зобов'язання щодо соціальної підтримки вразливих груп населення. Це призводить до появи різних схем ухилення від квотування (приймають інваліда з нарахуванням йому зарплати, яка в три-чотири рази менша за суму штрафу, але він на роботі не з'являється тощо).

Проблемами, що негативно впливають на працевлаштування інвалідів, залишаються труднощі здобуття освіти, негативні соціальні установки, стереотипи у ставленні до інвалідів тощо. Одними з першочергових завдань для збільшення зайнятості інвалідів мають стати: створення спеціалізованої навчальної мережі, перенавчання цієї категорії громадян за направленням служби зайнятості та розширення надомної зайнятості (з урахуванням специфіки сільської місцевості). Через відсутність спеціалізованої інфраструктури в сільській місцевості реабілітація інвалідів ускладнена. Інваліди війни, які є жителями сільських територій, перебувають як правило, у важчому матеріальному становищі, зазнають більших труднощів у пошуку роботи, і мають досить низькі професійні характеристики.

На підставі розглянутих у роботі проблем, з метою формування середовища для осіб з обмеженнями здоров'я, що відповідає міжнародним стандартам, на наш погляд, проблему працевлаштування

слід розв'язувати системно, включно із підготовкою безробітних інвалідів до праці, створенням спеціалізованих робочих місць і вдосконаленням допомоги в працевлаштуванні. Україна, прагнучи до членства в ЄС, має адаптувати законодавство до європейських стандартів і створити комфортні умови для всіх громадян, зокрема для ветеранів з інвалідністю. Після війни кількість осіб з інвалідністю значно зросте, і суспільство має прийняти цю реальність, відмовившись від патерналізму та жалю, створивши умови для їхньої гідної самореалізації.

Література:

1. Лучин Н. Статистична оцінка та інформаційне забезпечення аналізу якості життя осіб з інвалідністю в Україні: проблеми та сучасний розвиток. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. № 3 (45). С. 82–98. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.03.082>

2. Гончаренко К. Квоти, пільги та санкції: що потрібно знати роботодавцям про працевлаштування осіб з інвалідністю? 2024. URL: <https://budni.robota.ua/career/kvoti-pilgi-ta-sanktsiyi-shho-potribno-znati-robotodavtsyam-pro-pratsevlashtuvannya-osib-z-invalidnistyu> (дата звернення: 22.01.2025).

3. Державна служба України з питань праці. Щодо виконання нормативу робочих місць для осіб із інвалідністю. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/shchodo-vykonannia-normatyvu-robochych-mists-dlia-osib-iz-invalidnistiu/#:~:text=> (дата звернення: 22.01.2025).

4. Україна: від війни до миру та відновлення. Аналітичні оцінки. Лютий 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/03/20/2024-PAKT-February-2.pdf> (дата звернення: 27.01.2025).